

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksesta vuosina 2024—2030

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksesta vuosina 2024—2030 (HE 211/2022 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava valtiovarainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- budjettineuvos Taina Eckstein, valtiovarainministeriö
- neuvotteleva virkamies Sanna Nieminen, valtiovarainministeriö
- opetusneuvos Paavo-Petri Ahonen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- ylijohtaja Riitta Maijala, Suomen Akatemia
- johtaja Teija Lahti-Nuuttila, Innovaatiorahoituskeskus Business Finland
- yhteiskuntasuhteiden johtaja Irina Kupiainen, CSC — Tieteen tietotekniikan keskus Oy
- toiminnanjohtaja Ida Mielityinen, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- puheenjohtaja, rehtori Jukka Kola, Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Aalto-yliopisto
- Haaga-Helian, Laurean ja Metropolian strateginen korkeakoululiittouma (3AMK)
- Helsingin yliopisto
- Professoriliitto ry
- Sivistystyönantajat ry
- Tieteentekijöiden liitto ry
- Tutkimuslaitosten yhteenliittymä Tulanet
- Yliopistokeskusten yhteistyöfoorumi

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Esityksellä parannetaan tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen pitkäjänteisyyttä

Sivistysvaliokunta hallituksen esitykseen ja asiantuntijakuulemisessa esitettyyn yhtyen kannattaa lakiesitystä valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan (jälj. TKI-toiminta) rahoituksesta vuosina 2024—2030. Esityksen tavoite lisätä TKI-rahoituksen ennakoitavuutta ja pitkäjänteisyyttä vastaa sivistysvaliokunnan koulutuspoliittisesta selonteosta antaman mietinnön (SiVM 19/2021 vp) perusteella hyväksyttyä kannanottoa (kannanoton kohta 15, EK 15/2022 vp — VNS 1/2021 vp). Pyrkimyksenä on koko kansantalouden tasolla nostaa tutkimus- ja kehittämisen osuus neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta. Kyseisestä prosenttiosuudesta julkisen sektorin osuus on kolmannes. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää myös yksityisen sektorin tutkimus- ja kehittämisinvestointien merkittävää kasvua.

TKI-rahoituksen tason nostamisen tavoite on todettu myös parlamentaarisen TKI-työryhmän lopuraportissa (13.12.2021). Parlamentaarisen työryhmän linjaamat TKI-politiikan periaatteet — ennakoitavuus ja pitkäjänteisyys, vipuvaikutus, kokonaisvaltaisuus, tieteen vapaus sekä tutkimuksen ja koulutuksen laatu, vaikuttavuus, kilpailullisuus, yhteistyö, kansainvälisyys, globaalin haasteiden tunnistaminen, teknologia- ja toimialaneutraalius — muodostavat erittäin hyvän pohjan TKI-rahoituksen jatkovalmistelulle ja toiminnan kehittämiseksi. Ehdotettuja tavoitteita ja toimenpiteitä ovat kannattaneet laajasti julkisen ja yksityisen sektorin TKI-toimijat. Valiokunta kannustaa toteuttamaan parlamentaarisen TKI-työryhmän kirjaukset.

Osaaminen on tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan onnistumisen edellytys

Hallituskausista riippumaton sitoutuminen TKI-rahoituksen nostamiseen riittävälle tasolle on oleellista juuri nyt, kun meneillään on globaaleja kriisejä, joiden ymmärtämiseksi ja ratkaisemiseksi tarvitaan monitieteellistä huippututkimusta ja uusia innovaatioita. Näiden syntyminen edellyttää, että osaamisen taso ja osaajien määrä ovat maassamme riittävät.

Valiokunta pitää hyvänä, että osaamisen merkitys on tunnistettu hallituksen esityksessä, ja asiantuntijalausuntoihin viitaten korostaa esitettyjen TKI-tavoitteiden toteutumisen edellyttävän, että puolet panostuksista kohdennetaan osaaviin ihmisiin. Erityisesti tutkijakoulutuksen saaneita osaajia tarvitaan lisää. Tähän tarpeeseen voidaan vastata kansallisilla koulutuspoliittisilla toiminnoilla, kuten TKI-toiminnan kannalta keskeisten alojen koulutusresurssien lisäämisellä.

Valiokunta korostaa, että panostuksia TKI-toimintaan ei saa toteuttaa vähentämällä muita koulutuksen resursseja. Ilman hyvin toimivaa ja resursoitua koulutusjärjestelmää TKI-toimintaan ei saada riittävästi osaavia tekijöitä eikä tutkimustulosten hyödyntäjiä.

Tarvittavan asiantuntijaosaamisen varmistamiseksi Suomeen tulee saada myös kansainvälisiä osaajia. Tämän lisäksi on tärkeää huolehtia siitä, että tutkijanuralle hakeutuminen ja siinä pysyminen on houkutteleva uravaihtoehto tohtorintutkinnon suorittaneille. Tätä on mahdollista lisätä tutkijan työuraan varmuutta luovilla suunnitelmallisilla ja konkreettisilla toimenpiteillä.

Valiokunnan lausunto SiVL 30/2022 vp

Valiokunnan näkemyksen mukaan osaamisen turvaaminen edellyttää, että opetuksen hyvästä laadusta huolehditaan kaikilla koulutusasteilla, varhaiskasvatuksesta sekä esi- ja perusopetuksesta lähtien työuran aikaiseen koulutukseen saakka. Perustaitojen, luku-, kirjoitus- ja laskutaitojen, oppiminen on oleellinen edellytys kaikelle muulle oppimiselle.

Rahoituksen kohdentaminen

Julkinen tutkimus- ja kehittämisrahoitus tulee kohdentaa siten, että se maksimoi innovaatioiden synnyn, tuottaa laajoja ulkoisvaikutuksia sekä houkuttelee maahan osaajia ja investointeja maailmanlaajuisesti. Kasvavan julkisen TKI-rahoituksen kohdentamisessa on keskeistä tukea Suomen merkittävimpien tutkimuspohjaisten yrittäjyys- ja innovaatioekosysteemien kasvattamista kansainväliseen mittaluokkaan.

Julkisen TKI-rahoituksen kohdentamisessa tulee huomioida nykyistä enemmän soveltavan tutkimuksen sekä korkeakoulujen ja työelämän välisen yhteistyön merkitys. Valiokunta kiinnittää huomiota myös ammattikorkeakoulujen kyvykkyyteen toteuttaa TKI-tehtävää. Ammattikorkeakouluilla on suuri potentiaali tieteen ja työ- ja elinkeinoelämän toimijoiden yhdistäjänä. Tärkeää on myös kohdentaa kasvavat TKI-panostukset ensisijaisesti olemassa olevia rakenteita hyödyntäen nostamalla korkeakoulujen perusrahoitusta, tutkimuslaitosten määrärahoja ja Suomen Akatemian resursseja. Uusien instrumenttien käyttöönotto on hidas tapa lisätä tutkimuksen vaikuttavuutta. Kohdentamisessa on hyvä kiinnittää huomiota myös alueelliseen tarpeeseen.

Hallituksen esityksessä on otettu huomioon, että yksityisen sektorin tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot voivat olla ennakoitua määrää vähäisempiä. Tällöin ensisijaisena vaihtoehtona ei pidetä valtion TKI-panostusten vuosittaisen korotuksen pienentämistä, vaan TKI-toiminnan rahoituksen uudelleen kohdentamista. Valiokunta korostaa, että mahdollinen julkisen rahoituksen uudelleen kohdentaminen tulee tehdä kestävästi sekä julkisen että yksityisen sektorin toimintaa edistävällä tavalla.

Kansainvälisyyden merkitys

Ehdotettu tutkimus- ja kehittämisrahoituksen lisäys antaa vahvan signaalin tutkimus- ja kehittämistoiminnan toimijoille paitsi kansallisesti myös kansainvälisesti, mikä on myönteistä, koska kansainvälisyys on keskeistä suomalaisen TKI-toiminnan onnistumiselle. Jotta Suomi olisi houkutteleva kumppani tutkijoille, tutkimusorganisaatioille, yrityksille ja sijoittajille, tulee huolehtia kestävästä panostuksista TKI-toimintaan myös kansainvälisestä näkökulmasta.

Asiantuntijalausuntoon viitaten valiokunta näkee erityisesti EU-hankkeiden nykyistä paremman hyödyntämisen isona mahdollisuutena Suomelle. Suomi on kaikilla mittareilla jäljessä verrokkeistaan sekä EU-hankehakemusten määrässä että hankerahoituksen saamisessa. Tunnistettuja pullonkauloja ovat muun muassa kansallisten omarahoitusosuuksien tai vastinrahoituksen puuttuminen sekä hankkeiden työläs valmistelu. Jos suomalaisilla toimijoilla ei ole resursseja mainituissa hauissa menestymiselle, EU-rahoitus jää saamatta ja potentiaalisten hankkeiden myönteiset kerrannaisvaikutukset, kuten työllisyyden lisääntyminen ja osaamisen kehittäminen sekä uusien innovaatioiden syntyminen, jäävät Suomessa näiltä osin toteutumatta.

Valiokunnan lausunto SiVL 30/2022 vp

Tutkimusyhteistyö

Hallituksen esityksessä on tunnistettu tarve kehittää tutkimusorganisaatioiden ja yritysten pitkäjänteistä tutkimusyhteistyötä ja tuotu esille, että ehdotuksen mukainen TKI-rahoitus parantaa tutkimusorganisaatioiden edellytyksiä panostaa pitkäjänteisemmin TKI-toiminnan yhteistyön tiivistämiseen yritysten ja muiden yhteiskunnan toimijoiden kanssa. Valiokunta pitää yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja yritysten välisen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan yhteistyön edistämistä tärkeänä. Siinä on tarpeellista tunnistaa, että esimerkiksi yliopistovetoinen yhteistutkimus on myös laajojen ulkoisvaikutusten TKI-toimintaa. Osana TKI-työtä koulutetaan uusia TKI-osaajia ja edistetään osaajien, ideoiden ja osaamisen liikkuvuutta yritysten ja tutkimuslaitosten välillä. Kansainvälisesti korkeatasoiset tutkimusryhmät ja tutkimusinfrastruktuurit houkuttelevat sekä osaajia että investointeja.

Asiantuntijalausunnossa on tuotu esille, että ehdotetun rahoituslain tavoitteiden toteutumisen kannalta on tärkeää, että erityisesti Business Finlandin fokus palautetaan takaisin tutkimusorganisaatioiden ja yritysten pitkäjänteiseen aidosti uutta luovaan tutkimusyhteistyöhön. Valiokunta pitää tarpeellisena selvittää esimerkiksi ulkopuolisella arvioinnilla, miten Business Finlandin toiminta palvelee tutkimusyhteistyön toteuttamista muun muassa ehdotetun tutkimus- ja rahoituslain tavoitteiden toteutumisen kannalta.

Lopuksi

Valiokunta pitää lakiehdotuksen mukaista TKI-toiminnan rahoituksen käytön suunnitelmallisuutta myönteisenä ja pitää tärkeänä, että suunnitelman kirjaukset tehdään riittävän yleisellä tasolla, jotta sitä ei toimintaympäristön muutosten vuoksi jouduta liian usein tarkistamaan.

Valiokunta painottaa, että TKI-toiminnassa tulee panostaa korkeaan tieteelliseen laatuun ja vaikuttavuuteen. Esityksessä on tuotu esille TKI-menojen vaikutus tuottavuuteen sekä innovaatioiden ja teknologioiden käyttöönottoon. Tärkeä on tiedostaa myös TKI-työn seurauksena syntyvät sosiaaliset ja aineettomat vaikutukset, kuten terveysvaikutukset, tasa-arvon ja demokratian lisääntyminen sekä myönteiset ympäristövaikutukset, joilla kaikilla on suoria tai epäsuoria myönteisiä vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin ja talouteen.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sivistysvaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto SiVL 30/2022 vp

Helsingissä 17.11.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Paula Risikko kok
varapuheenjohtaja Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Sanna Antikainen ps
jäsen Marko Asell sd
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Kaisa Juuso ps
jäsen Mikko Kinnunen kesk
jäsen Pasi Kivisaari kesk
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Sofia Vikman kok
varajäsen Sari Multala kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen